

Τέρμα στό σταυρό προτίμησης

τοῦ Κώστα Σημίτη

Τροποποιήσεις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου σχεδιάζει ἡ Νέα Δημοκρατία. Οἱ ὑποψήφιοι κάθε συνδυασμοῦ στίς ἐπόμενες ἐκλογές θά εἶναι διπλάσιοι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Φαινομενικά λοιπόν θά ὑπάρχει ἀκόμη μεγαλύτερη δυνατότητα ἐπιλογῆς γιά τόν ψηφοφόρο.

Ἡ ἐξέλιξη μοιάζει νά βελτιώνει τό σημερινό σύστημα. Στήν πραγματικότητα ὅμως στεριώνει τίς παλαιοκομματικές δομές καί ἐπιτείνει τόν ἀντιδημοκρατικό χαρακτήρα τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου.

Ὁ σταυρός εἶναι βαθειά ριζωμένος στά ἐκλογικά μας ἔθιμα. Σέ τέτοιο βαθμό, πού οἱ βουλευτές Ἐπικρατείας θεωροῦνται ἀπό τοὺς συναδέλφους τους σά δεύτερης κατηγορίας βουλευτές. Δέν ἐξασφαλίζουν τήν ἐκλογή τους μέ λαϊκή ἐπιδοκιμασία ἀλλά μέ διορισμό.

Ἡ ἐπιλογή μεταξύ τῶν ὑποψηφίων μέ τή βοήθεια τοῦ σταυροῦ κατοχυρώνει, κατά τήν ἐπίσημη ἄποψη, τή γνήσια ἔκφραση τῆς λαϊκῆς θέλησης. Ὁ λαός, ἔτσι εἶναι τό ἐπιχείρημα, μπορεῖ μέ τό σταυρό νά ἐκλέγει ἐκείνους πού θέλει καί ὄχι ἐκείνους πού τοῦ ἐπιβάλλουν. Μέ τό σταυρό ἐξασφαλίζεται ἐπίσης ἡ ἐκλογή τῶν πιό ἀξίων, μιά πού ὁ κάθε ψηφοφόρος σταυρώνει ἓνα ὄνομα, ἀφοῦ ζυγιάσει καλά προσόντα καί ἐλαττώματα τῶν ὑποψηφίων.

Ἡ ἀντίληψη τούτη εἶναι λαθεμένη. Ἡ πραγματικότητα δείχνει, ὅτι ἡ ἐπιλογή τοῦ ψηφοφόρου δέν βασίζεται σέ ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση καί ἐκτίμηση τῆς προσωπικότητας τῶν ὑποψηφίων. Συνήθως ὁ ψηφοφόρος δέν γνωρίζει προσωπικά τοὺς ὑποψήφιους. Δέν ξέρεي ἂν εἶναι ἔξυπνοι, τίμιοι, πολιτικά συνεπεῖς, ἂν ἔχουν ἐκεῖνες τίς ἰδιότητες στίς ὁποῖες ὁ ἴδιος ἀποδίδει σημασία. Ὁ ψηφοφόρος δέν φάχνει νά βρεῖ τόν καλύτερο γιά νά τόν ἐπιβραβεύσει μέ τό σταυρό του. Ἡ ἐπιλογή του βασίζεται σέ πληροφορίες φίλων, σέ συστάσεις, στή τοπική σύνδεση, στή φήμη τοῦ ὑποψήφιου, στή συχνότητα πού ἔχει συναντήσει τό ὄνομά του στίς ἐφημερίδες ἢ στόύς τοίχους.

Συνήθως, ἰδιαίτερα στίς μεγάλες πόλεις, διαλέγει τό πιό γνωστό πρόσωπο, γιατί ἔτσι εἶναι βέβαιος ὅτι δέν θά πέσει ἔξω. Μιά πού ὅλα μιλοῦν γιά ἓνα ὑποψήφιο Α εἶναι πιθανόν ὁ Α ν'ἀξίζει περισσότερο ἀπό τόν Β, στόν ὁποῖο πολύ λίγοι ἀναφέρονται.

Ὁ τρόπος αὐτός συμπεριφορᾶς τοῦ ψηφοφόρου ἀπόλυτα κατανοητός μιά πού τοῦ λείπει ἡ πληροφόρηση, ἀνοίγει τή δυνατότητα στή διαφήμιση

καί στό χρήμα νά παίξουν αποφασιστικό ρόλο στήν ἐκλογή. Ὁ ὑποψήφιος πού εἶναι ἄγνωστός μπορεῖ νά γίνει γνωστός ἂν διαφημίσει τόν ἑαυτόν του, ἐάν δαπανήσει χρήματα γιά φωτογραφίες, ἀφίσες, πανώ, συγκεντρώσεις, κινητοποίηση ὁπαδῶν. Τά ἀποτελέσματα τῶν τελευταίων ἐκλογῶν ἔδειξαν, ὅτι κατὰ κανόνα ἐκλέχτηκαν ἢ ἦρθαν σέ καλή σειρά ἐκεῖνοι πού ξόδεψαν τά περισσότερα χρήματα. Στίς 20 Νοέμβρη ἦρθε 4ος στήν Ἀθήνα στό ψηφοδέλτιο τῆς Νέας Δημοκρατίας ὑποψήφιος, πού ἐγκαινιάσε τόν ἐκλογικό του ἀγῶνα μέ τή δήλωση " Ἡ πολιτική μου δραστηριότητα ἄρχισε μόλις πρό 40 ἡμερῶν". Τήν παρουσιάσή του ἀνέθεσε ὅμως σέ μεγάλη διαφημιστική ἐταιρεία. Ἡ πιθανότητα ἐκλογῆς εἶναι εὐθέως ἀνάλογη μέ τήν προεκλογική δαπάνη. Στήν ἐπαρχία τῆ διαφήμιση ἀντικαθιστᾶ πολλές φορές ἡ ἄμεση χρηματοδότηση τῶν ψηφοφόρων. Ψυγεῖα ἢ χιλιάρια λέγεται ὅτι μοίραζε κάποιος ἀπό τούς ὑποψήφιους, πού ἐκλέχτηκαν στήν Κρήτη, γιά νά τονώσει τήν κάπως ἀμαυρωμένη ἀπό τήν προηγούμενη πολιτική του σταδιοδρομία εἰκόνα του.

Βεβαίως δέν ἐκλέγονται μόνο ἐκεῖνοι πού ἔχουν ὄνομα ἢ χρήματα. Ἡ ἐπιτυχία εἶναι πολλές φορές καί ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι ὁ ὑποψήφιος προωθεῖται ἀπό μιά ὁμάδα, τόν κρατικό ἢ κομματικό μηχανισμό. Στούς συνδυασμούς τοῦ Πειραιᾶ περιλαμβάνεται πάντα καί κάποιος Λάινωνας, γιατί οἱ πολυπληθεῖς Μανιάτες τοῦ Πειραιᾶ θέλουν νά ἔχουν τόν ἐκπρόσωπό τους. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὅπως καί οἱ τραπεζικοί ἔχουν στά διάφορα ψηφοδέλτια τούς "ἀνθρώπους" τους, πού προωθοῦν, γιά νά ἐκφράζονται ἔτσι στή Βουλή οἱ ἀπόψεις τους. Ἡ ἐκλογή μέ τή βοήθεια ὀργανωμένων ὁμάδων, νοθεύει τή διαδικασία. Γιατί ἀνάμεσα στούς ὑποψηφίους ἐπικρατεῖ ἐκεῖνος, τόν ὁποῖο ὑποστηρίζει ἡ οἰκονομικά ἰσχυρή ἢ πιό ὀργανωμένη ὁμάδα καί ὄχι ἐκεῖνος πού ἐκφράζει τό πιό πολυπληθές κοινωνικό στρώμα. Ὁ Στέφ. Μάνος μέλος τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων ἐκλέχτηκε βουλευτής Ἀθήνας τήν πρώτη κιόλας φορά πού πολιτεύτηκε. Οἱ βιομηχανικοί ἐργάτες, δέν μπόρεσαν ἀντίθετα νά προωθήσουν οὔτε ἕναν ἐκπρόσωπό τους στή Βουλή. Ἡ πολυπληθέστερη ὁμάδα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, οἱ ἀγρότες, ἐλάχιστους ἐκπροσώπους ἔχει στή Βουλή. Οἱ πιθανότητες ἐκλογικῆς ἐπιτυχίας αὐξάνουν σέ πολλές περιοχές μέ τίς κουμπάρδες. Οἱ κουμπάριές ἐξασφαλίζουν τή συμπαράσταση τοῦ πο-

-λιτευτή στά προσωπικά προβλήματα του ψηφοφόρου και τή συμπαράστα-
ση του ψηφοφόρου στον έκλογικό αγώνα του πολιτευτή.

Τό ρουσφέτι, ή έκτεταμένη διευπεραίωση των προσωπικών υποθέσεων των ψηφοφόρων μπορεί νά αναπληρώσουν τήν φήμη, τήν οργανωμένη υποστήριξη και μερικά τό χρήμα. Τά πολιτικά γραφεΐα, όπου συχνάζουν οί ψηφοφόροι για νά μεταφέρουν τίς επιθυμίες τους και νά προβά-
λουν τίς απαιτήσεις τους έπιτελοϋν τήν ίδια λειτουργία μέ τά δια-
φημιστικά γραφεΐα. "Πουλοϋν" περισσότερο ή λιγώτερο αποτελεσματι-
κά τόν πολιτευτή στους έκλογείς.

Ό σταυρός του έκλογέα, πού παρασύρεται, έμβιάζεται ή και πείθεται από τό ρουσφέτι δέν ανταμοίβει, όπως τό θέλει ή θεωρία, τόν καλύ-
τερο από τούς πολιτευτές αλλά εκείνον πού μπορεί νά χρησιμοποιή-
σει πιο αποτελεσματικά άλλ' ίσως και πιο ά συνείδητα τή θέση του
σά μεσάζοντα μεταξύ κράτους και πολίτη.

Ό σταυρός δέν είναι έπομένως μέσο όρθης έπιλογής. "Αλλωστε ή αντα-
μοιβή του πιο ικανού δέν υπήρξε ποτέ ό στόχος του συστήματος. Ή
Βουλή δέν ανταποκρίνοταν ποτέ στό θεωρητικό σχήμα, πού τήν θέλει
συνάθροιση των πιο φωτισμένων και μορφωμένων εκπροσώπων του πλη-
θυσμού για νά συνδιαλέγονται μέσα σ' ένα κοινά άποδεκτό πλαίσιο για
τόν καλύτερο τρόπο πραγματοποιήσης του κοινού συμφέροντος.

Ή Βουλή ήταν πάντα συνάθροιση από προύχοντες, άστους τοπάρχες,
έκπροσώπους, οργανωμένων συμφερόντων των οποίων ή κυρία άποστολή
είναι νά μεσολαβοϋν μεταξύ κράτους και πολίτη για νά υποβοηθήσουν
τόν τελευταίο στά τρέχοντα προβλήματά του. Ό πολιτευτής κύρια τής
συμπολίτευσης ήταν και είναι διαχειριστής πολιτικής και κρατικής
έξουσίας σέ τοπικό επίπεδο, άπαραίτητο συμπλήρωμα τής κρατικής
διοίκησης για νά προλαβαίνει, αναπληροϊ και διορθώνει τίς έλλεί-
ψεις της.

Ό σταυρός προτίμησης σ' αυτό τό σύστημα έχει ένα καθορισμένο ρόλο.
Άποτελεϊ ένδειξη για τό ποιός μπόρεσε πιο αποτελεσματικά νά δι-
ευπεραιώσει τίς υποθέσεις των ψηφοφόρων και νά στηρίξει έτσι τό
σύστημα. Ή ένδειξη τούτη είναι άπαραίτητη για τό άστικό κόμμα
για νά σταθμίσει τόσο τήν πολιτική προσήλωση στό καθεστώς, όσο
και ποιός από τούς πολιτευτές μπορεί νά φέρει περισσότερους ψηφο-
φόρους στό κόμμα. Ό πολιτευτής από τή δική του μεριά παζαρεύει
τή συμμετοχή του στους συνδυασμούς, όχι άποδεικνύοντας τήν ικανό-

-τητα ή τήνάντιπροσωπευτικότητά του άλλα τούς αριθμούς τῶν σταυρῶν πού διαθέτει.

Τό σύστημα τοῦ σταυροῦ ὑποβιβάζει τόν πολιτικό ἀπό πολιτικό καθοδηγητή σέ διεκπεραιωτή ἐξυπηρετήσεων ὑποχρεωμένο νά ἐξασφαλίζει τή συνεργασία τοῦ Κράτους στήν ἐπίλυση ἀτομικῶν ή τοπικῶν προβλημάτων. Ἐξαρτᾶ τήν ἐπανεκλογή του ἀπό τό ρουσφέτι καί ἔτσι ἔμμεσα μιά πού τό ρουσφέτι προϋποθέτει κρατική εὐνοια συνδέει τόν βουλευτή ἀπό τό κυριάρχο πολιτικό σύστημα. Οἱ "ἀποστασίες", μέ τίς ὁποῖες ή Δεξιά σέ κάθε κρίση συμπλήρωσε τίς ἰσχύες γραμμές της ὀφείλονται καί στό ὅτι οἱ βουλευτές ἦταν συνδεδεμένοι καί ἐξαρτώμενοι ἀπό τόν κρατικό μηχανισμό, ὅτι ή ἐπανεκλογή τους ή πάντος τό πολιτικό τους μέλλον ὡς ἀνθρώπων ἐξουσίας μποροῦσε νά ἐξασφαλισθεῖ μόνο σέ συνεργασία μέ τή Δεξιά.

Τό σύστημα τοῦ σταυροῦ βοηθᾷ ἐπίσης τή Δεξιά νά νοθεύει τήν πολιτική διαμάχη. Στόν ἐκλογικό ἀγῶνα κάθε ὑποψήφιος πρέπει γιά νά ἐκλεγεῖ νά προβάλλει τή δική του προσωπικότητα σέ βάρος τῶν ἄλλων. Ἀναπόφευκτες εἶναι οἱ διαβολές καί οἱ συγκρούσεις μεταξύ τῶν ὑποψηφίων τοῦ ἴδιου κόμματος. Οἱ θέσεις τοῦ κόμματος πάνω στά προβλήματα τοῦ τόπου περνοῦν σέ δεύτερη μοῖρα.

Ἡ κατάργηση τοῦ σταυροῦ ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά τήν ὀργάνωση τῆς πολιτικῆς ζωῆς σέ δημοκρατικώτερη βάση. Ἡ κατάργηση τοῦ σταυροῦ δέν εἶναι ἀντίθετη μέ τήν ἀρχή τῆς ἀμεσης ἐκλογῆς πού καθιερώνει τό Σύνταγμα.

Ἄμεση εἶναι ή ἐκλογή, ὅταν ὁ ὑποψήφιος ψηφίζει ἔμεσα τούς βουλευτές καί δέν ψηφίζει γιά τήν ἐκλογή ἄλλου σώματος (π.χ. ἐκλεκτορες), πού θά ἐπιλέξουν τούς βουλευτές. Ἡ διαμόρφωση τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος σέ τρόπο ὥστε νά πραγματοποιεῖται ή ἐκλογή τῶν βουλευτῶν ἀπό κατάλογο ὑποψηφίων κάθε κόμματος μέ τή σειρά τῆς ἐγγραφῆς τους στόν κατάλογο δέν παρεμβάλλει ἄλλο σῶμα μεταξύ ψηφοφόρων καί βουλευτῶν. Ἡ προεπιλογή ἀπό τά πολιτικά κόμματα ὑπάρχει ἤδη σήμερα. Ὁ πολίτης εἶναι ἀναγκασμένος νά ἐπιλέξει ἀνάμεσα στούς ὑποψήφιοις πού καθώρισε τό κόμμα. Στίς μονοεδρικές περιφέρειες μάλιστα ψηφίζει μόνο κόμμα καί ὄχι πρόσωπα. Στό πλειοψηφικό, πού ἴσχυε στόν τόπο μας ταυτόχρονα μέ τήν ἀρχή τῆς ἀμεσης ἐκλογῆς, ἐκλέγονταν ὅλοι οἱ ὑποψήφιοι τοῦ συνδυασμοῦ πού ἐπικρατοῦσε σέ μιά ἐκλογική περιφέρεια παρ' ὅλες τίς πιθανές ἀντιρρήσεις τῶν ψηφοφόρων.

Ἡ ἀρχή τῆς ἄμεσης ἐκλογῆς διατυπώθηκε μέ βάση τήν φιλελεύθερη ἀντίληψη τῆς πολιτείας, ἡ ὁποία ἀγνοοῦσε τήν ὑπαρξη πολιτικῶν κομμάτων. Ὁ ἐκλογικὸς ἀγώνας ἦταν ἀγώνας μεταξύ προσωπικοτήτων. Οἱ βουλευτές ἔπρεπε νά εἶναι σέ θέση νά διαμορφώνουν ἐλεύθερα τήν ἀποφῆ τους στή Βουλή. Σήμερα ὁ ἐκλογικὸς ἀγώνας εἶναι ἀγώνας πολιτικῶν προγράμμάτων καί συνακόλουθα πολιτικῶν κομμάτων. Ὁ ψηφοφόρος ἐκδηλώνει τήν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς κατά κύριο λόγο τήν προτίμησή του σέ ὀρισμένο κάποιο κόμμα καί ὄχι σέ ὀρισμένο πρόσωπο. Γι' αὐτό καί περιμένει ἀπό τό βουλευτή νά πειθαρχήσῃ στή πολιτική γραμμὴ τοῦ κόμματός του στή Βουλή.

Ἡ ἐλεύθερη ἐπιλογή τῶν βουλευτῶν παίξει δευτερεύοντα ρόλο. Τόν ψηφοφόρο ἐνδιαφέρει πρωταρχικά ἡ ἐλεύθερη ἐπιλογή πολιτικῆς γραμμῆς καί ἡ τήρηση ἀπό τόν βουλευτή τῆς πολιτικῆς γραμμῆς, πού ἐπέλεξε ὁ ἴδιος ὅταν τόν φήφιζε.

Ὁ Γεώργιος Παπανδρέου εἶχε ἐπιγραμματικά πεῖ, ὅτι ἡ κατάργηση τοῦ σταυροῦ σημαίνει τὴ σταύρωση τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἡ παρατήρηση εἶναι ὀρθή γιὰ κόμματα χτισμένα ἀποκλειστικά καί μόνο πάνω στή θέληση τοῦ ἀρχηγοῦ. Τέτοια κόμματα εἶναι σήμερα πιά ξεπερασμένα. Στόχος τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου δέν εἶναι ἄλλωστε νά διασφαλίσει τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο οἱ ἡγεσίες τῶν κομμάτων δέν εἶναι ὑποχρεωμένες νά παίρνουν ὀδυνηρές ἀποφάσεις. Οἱ ἡγεσίες τῶν κομμάτων εἶναι ὑποχρεωμένες νά παίρνουν τίς ἀποφάσεις, γιὰ τίς ὁποῖες εἶναι ἀρμόδιες. Γιὰ τήν ἐπιλογή τῶν ὑποψηφίων εἶναι κατ' ἐξοχήν ἀρμόδιες γιὰτί ἀντίθετα μέ τούς ψηφοφόρους καί πληροφόρηση ἔχουν καί προσωπικά γνωρίζουν τούς ὑποψήφιους.

Στή διάρκεια τῆς τελευταίας ἐκλογῆς ἀναρίθμητοι ψηφοφόροι τοῦ ΠΑΣΟΚ στράφηκαν στήν ὀργάνωση τοῦ κινήματος καί ζήτησαν καθοδήγηση γιὰ τό ποιόν ὑποψήφιο θά ψηφίσουν. Τήν ἐπιβεβλημένη ἀπό τόν ἐκλογικὸ νόμο ἀπάντηση, ὅτι τό Κίνημα δέν ἔχει προτιμήσεις ἀντιλαμβάνονταν ὡς ὑπειφυγή ἢ ἔλλειψη θάρρους γιὰ τήν ἀνάληψη εὐθύνης.

Ἡ μετάθεση τῆς ἐπιλογῆς στό κόμμα ἐνέχει γιὰ πολλούς τόν κίνδυνο ὅτι μιὰ μειοψηφία κάτω ἀπό συνθήκες ἐλεύθερης συζήτησης καί κριτικῆς θά ἐπιβάλλει σέ ὀπαδούς καί ψηφοφόρους τὴ θέλησή της. Οἱ προσπάθειες ἐλέγχου στενῆς κομματικῆς ὀμάδας δέν μπορεῖ παρά

νά έχουν περιωρισμένη έπιτυχία.

Ή ήγεσία τοῦ κόμματος έπιθυμεί νά συγκεντρώσει ὅσο τό δυνατόν περισσότερους ψήφους. Εἶναι ὑποχρεωμένη γιά τοῦτο νά λάβει ἔστω καί μερικά ὑπόψη τῆς τίς ἀντιδράσεις καί τίς έπιθυμίες τοῦ κοινοῦ κατά τήν έπιλογή τῶν ὑποψηφίων. Ἐάν ἀδιάφορη παίρνει ἀποφάσεις σέ μή ὀρατές διαδικασίες, ἐμμένει σέ πρόσωπα πού δέν πείθουν ὁ ἀντίκτυπος στή θέση τοῦ κόμματος καί τή δικιιά τῆς θά εἶναι μακροπρόθεσμα ἀναπόφευκτος.

Ὁ σταυρός προτίμησης ἀποτελεῖ στά κοινοβουλευτικά συστήματα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, πού ἀκολουθοῦν τίς ἴδιες ἀρχές μέ τό δικό μας Σύνταγμα, σύστημα έπιλογῆς, πού ἐδῶ καί δεκαετίες ἔχει παύσει νά ὑπάρχει. Στά συγγράμματα τῆς πολιτικῆς έπιστήμης καί τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου δύσκολα βρίσκει κανεῖς σχετικές ἀναφορές. Ὁ θεσμός θεωρεῖται ὀλοκληρωτικά ξεπερασμένος. Καί στόν τόπο μας πρέπει νά ἰθέσουμε τέρμα στό σύστημα αὐτό, πού ἀποκλείει ἀπό τή πολιτική ζωῆ ὅσους δέν διαθέτουν οἰκονομικά μέσα, δικαιωνίζει ὀπισθοδρομικές πολιτικές δομές καί ὑποβοηθεῖ τή Δεξιά στόν ἔλεγχο τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Τρόποι έπιλογῆς βουλευτῶν προσφέρονται πολλοί. Στήν Ὁμοσπονδιακή Γερμανία τό έκλογικό σύστημα -ἀπλή ἀναλογική- προβλέπει δύο τρόπους έκλογῆς βουλευτῶν. Τό ἕνα τμήμα τῶν βουλευτῶν ἐκλέγεται σέ μονοεδρικές περιφέρειες. Τό ὑπόλοιπο ἀπό κατάλογο ὑποψηφίων κάθε κόμματος γιά εὐρύτερες περιφέρειες μέ τή σειρά ἔγγραφῆς στόν κατάλογο. Οἱ περιλαμβανόμενοι στόν κατάλογο μποροῦν καί εἶναι συνήθως καί ὑποψήφιοι στίς μονοεδρικές περιφέρειες. Ἐάν ἐκλεγοῦν σέ μονοεδρική περιφέρεια τή θέση τους παίρνει στήν εὐρύτερη ὁ ἐπόμενος στή σειρά τοῦ καταλόγου. Κάθε κόμμα ἐκλέγει συνολικά ἀπό τίς περιφέρειες καί τόν κατάλογο ὅσες ἔδρες τοῦ ἀντιστοιχοῦν μέ τήν ἀπλή ἀναλογική. Τό σύστημα τοῦτο προσωποποιεῖ τήν ἐκλογή στίς μονοεδρικές περιφέρειες καί παρέχει ἔτσι κάποια ἔνδειξη γιά τή δημοτικότητα τοῦ ὑποψήφιου. Δέν παρέχει ὀμως στόν ψηφοφόρο τή δυνατότητα νά ἐπηρεάσει τήν έπιλογή τῶν προσώπων στά πλαίσια τοῦ κόμματος ἐκδηλώνοντας εἴτε τίς προτιμήσεις εἴτε τίς ἀντιρρήσεις του. Ἄλλα συστήματα, ὀπως ὁ γαλλικός νόμος τοῦ 1946, δίνουν γι' αὐτά τή δυνατότητα στους ψηφοφόρους νά τροποποιοῦν τή σειρά ἐκλογῆς, πού καθορίζει τό κόμμα, εἴτε διαγράφοντας ὀνόματα εἴτε ὀρίζοντας διαφορετική σειρά. Ἡ ἐκλογή εἶναι ἀντίθετα μέ τή Γερμανία ^{ἐντελῶς} καί πραγματοποιεῖται σέ εὐρύτερες περιφέρειες μέ τό σύστη-

-μα τῆς ἀναλογικῆς. Οἱ ἔδρες πού ἀντιστοιχοῦν στό κάθε κόμμα καλύπτονται κατά σειρά ἀπό τόν κατάλογο ἐκτός ἐάν οἱ διαγραφές ἢ οἱ ἐκδηλώσεις προτιμήσεως ἔχουν ἐπιφέρει τροποποίηση τῆς σειράς. Τό σωστότερο γιά τήν Ἑλλάδα σύστημα θά πρέπει νά ὀρισθεῖ ἀφοῦ ἐξετασθοῦν τά ἐλληνικά κοινωνικά καί πολιτικά δεδομένα καί συμφωνήσουν σ'αυτό τά πολιτικά κόμματα.